

SWAZARM A JEHO ČINNOST V OKRESU VYŠKOV V 70. A 80. LETECH 20. STOLETÍ

ONDŘEJ VALTUS

Svaz pro spolupráci s armádou neboli Svazarm (1951–1990) představoval jednotnou masovou brannou organizaci Národní fronty, která měla podle vzoru sovětské Dobrovolné společnosti pro spolupráci s armádou, letectvem a námořnictvem připravovat československé občany na obranu vlasti v souladu s politickou linií KSČ. Hlavní úkoly této organizace tvořily příprava branců k výkonu základní vojenské služby, výcvik záloh, participace na zajišťování civilní obrany a rozvíjení branně-technických, branně-sportovních a branně-zájmových činností, tzv. odborností.

Vedle prvořadého vypomáhání potřebám Československé lidové armády Svazarm sdružoval početné množství volnočasových aktivit, které mohly být organizovány pouze pod jeho záštitou a které v některých případech neměly vojenský charakter. Mezi základní svazarmovské odbornosti patřily: motorismus, sportovní střelba,¹ kynologie, modelářství, radioamatérství, elektroakustika a videotechnika, letectví a parašutismus, masově branné sporty, sportovní potápění a branné vodáctví. Od roku 1966 vznikaly v rámci Svazarmu tzv. kluby důstojníků a praporčků v záloze, jejichž členové se jako cvičitelé podíleli na přípravě branců a záloh.

Členem Svazarmu, tedy tzv. svazarmovcem, se mohl dobrovolně stát každý československý občan starší 14 let. Zájmové kroužky orientované na mládež však mohli navštěvovat i mladší zájemci.

V následujícím příspěvku navazuji na studii Filipa Pauluse v tomto časopise, ve které je přiblížena činnost, vývoj a struktura Svazarmu na celostátní úrovni. Jakou konkrétní podobu měly aktivity této organizace na regionální úrovni, chci rámcově přiblížit na příkladu jihomoravského okresu Vyškov, a sice se zaměřením na období 70. a 80. let, ve kterém členská základna narůstala do masových rozměrů. Pozornost je věnována vývoji členské a organizační základny, jednotlivým zájmovým okruhům a oblasti vojenské přípravy branců se zajišťováním civilní obrany. Závěrečná část popisuje konkrétní průběh zániku Svazarmu v okresu.

Jako hlavní zdroj informací mi posloužil částečně zpracovaný fond Svazarm – okresní výbor Vyškov, jenž se nachází ve Státním okresním archivu ve Vyškově se sídlem ve Slavkově u Brna. Písemnosti tohoto fondu byly archivu předány Sdru-

¹ Svazarmem nepřesně označováno jako „střelectví“.

žením technických činností a sportů, nástupnickou organizací Svazarmu, v roce 1991 v neucelené podobě. Fond se skládá především ze spisového materiálu, jehož souvislejší část se dochovala pro léta 1976–1991. Nejvíce informací jsem čerpal z bilančních proslovů členů okresních rad odborností a jednotlivých základních organizací Svazarmu, které byly proneseny na okresních konferencích Svazarmu, dále z proslovů z plenárních zasedání Okresního výboru Svazarmu Vyškov, ze záznamů zasedání předsednictva výboru, odborných rad a sekcí.

Členská a organizační základna

Dochované výkazy Okresního výboru Svazarmu Vyškov (OV Svazarmu) zprostředkovávají rámcový přehled o kvantitativním vývoji a zaměření členské základny včetně zastoupení základních organizací (ZO) v okrese. Kvůli neúplnosti fondu jsou však tyto informace dostupné pouze pro období od poloviny 70. let do konce let 80., navíc s vynecháním některých let, viz tabulka níže.

Důležité je poukázat na skutečnost, že OV Svazarmu byl hodnocen krajským výborem Svazarmu především podle úspěšnosti zapojování obyvatelstva do organizace. Úsilí dosáhnout co největšího počtu členů mělo za důsledek, že ZO Svazarmu se nacházely téměř v každé obci, aniž by se v řadě z nich rozvíjela jakákoliv činnost. Členství v těchto neaktivních organizacích tak mělo pouze administrativní charakter. Největší zastoupení těchto formálních členů se týkalo převážně oblasti sportovní střelby a masově branných sportů.² V kapitole o zrušení Svazarmu v okrese Vyškov bude tomuto jevu věnována větší pozornost.

Vývoj členské základny v letech 1975–1988³

	1975	1976	1977	1980
Počet ZO Svazarmu	84	85	85	86
Celkem členů	3 673	4 223	4 774	5510
Z toho mládeže do 14 let	286	525	738	1020
Z toho žen	97	–	–	224
Motorismus	869	1 237	1 532	2138
Střelectví	1 447	1 988	2 010	1922
Masově branné sporty	159	212	235	436
Letectví a parašutismus	246	194	247	303
Radioamatérství	102	76	86	96
Elektroakustika a videotechnika	77	146	223	288
Modelářství	163	235	296	220

2 SOKA Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna (dále SOKA Vyškov), fond Svazarm – okresní výbor Vyškov (dále Svazarm – OV Vyškov), inv. č. 9, kart. 10.

3 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 1, kart. 1; inv. č. 2, kart. 2; inv. č. 3, kart. 2.

Potápěčství a branné vodáctví	–	–	–	–
Kynologie	–	74	84	133
Důstojníci a praporčíci v záloze	53	61	61	42

	1983	1984	1985	1987	1988
Počet ZO Svazarmu	86	86	86	86	86
Celkem členů	6090	6148	6191	6338	6337
Z toho mládeže do 14 let	1051	921	921	–	1105
Z toho žen	315	330	330	–	406

Motorismus	2005	2020	2030	2063	2170
Střelectví	2090	2099	2120	2134	1744
Masově branné sporty	713	708	710	625	942
Letectví a parašutismus	380	262	262	206	183
Radioamatérství	66	67	67	84	77
Elektroakustika a videotechnika	305	311	311	332	375
Modelářství	311	312	322	428	403
Potápěčství a branné vodáctví	53	85	85	96	92
Kynologie	150	167	167	191	150
Důstojníci a praporčíci v záloze	117	117	117	179	201

Ustálený počet organizací ve městech a obcích vypadal v období 80. let následovně:

Města	ZO Svazarmu
Vyškov	18
Slavkov u Brna	5
Bučovice	5
Rousínov	5
Ivanovice na Hané	2

Obce se ZO Svazarmu: Bohdalice, Bošovice, Brankovice, Čechyně, Dražovice, Drnovice, Drysice, Habrovany, Hlubočany, Hodějice, Hrušky, Hvězdlice, Komořany, Krásensko, Koberčice, Kojátky, Komořany, Křenovice, Křižanovice, Kučerov, Letonice, Lhota, Lovčičky, Luleč, Lysovice, Milonice, Moravské Málkovice, Moravské Prusy, Mouřínov, Němčany, Nemojany, Nemochovice, Nemotice, Nesovice, Nížkovice, Odrůvky, Olšany, Otnice, Podivice, Pustiměř, Račice, Radslavice, Rašovice, Rostěnice, Ruprechtov, Rychtářov, Studnice, Šarátice, Švábenice, Topolany, Velešovice.

Činnost jednotlivých odborností

Následující část se zaměřuje na jednotlivé zájmové aktivity, které mohly být v socialistickém Československu organizovaně provozovány pouze v rámci Svazarmu. Pozornost je zde věnována těm organizacím, které byly ve svém oboru aktivní.

Sportovní střelba

Nejmasovější svazarmovskou odbornost představovala v okrese Vyškov sportovní střelba, jež v počtu členů dosáhla svého vrcholu v 80. letech, viz přehled členské základny výše. Rozvíjené disciplíny zahrnovaly především střelbu ze vzduchovek a malorážek, dále v menší míře střelbu z pistolí, pušek a vzácně ze samopalů. V zastoupení disciplín hrál zásadní roli stav materiálního zabezpečení, které bylo nevyhovující. Týkalo se to nedostatečného množství pistolí, pušek, střeliva, střeleckých kabátů i rukavic, což mělo za následek malou účast na krajské lize v pistolových disciplínách.⁴

Svazarmovské střelnice se nacházely v následujících obcích: Bohdalice, Bošovice, Brankovice, Hrušky, Křenovice, Komořany, Luleč, Mouřínov, Němčany, Nesovice, Olšany, Otnice, Pustiměř a Topolany.⁵ Vzduchovkovou střelnici disponovaly pouze Nesovice, všechny ostatní střelnice sloužily pro střelbu z malorážek. V okrese se nenacházelo žádné tréninkové středisko.

Velký význam představovalo v rámci branné výchovy obyvatelstva zapojování mládeže do této činnosti, pro kterou se konalo velké množství soutěží ve spolupráci s OV Svazarmu a se školským odborem okresního národního výboru (ONV). Nejaktivnějšími organizátory akcí byly kromě okresní rady střelectví ZO Vyškov 1 a ZO Křenovice.⁶ V pořádání též vypomáhal Okresní dům pionýrů a mládeže ve Vyškově (ODPM Vyškov).

K pravidelným akcím se řadily 1. a 2. liga ve střelbě z malorážek, vzduchovková liga mládeže, celostátní branné soutěže Vždy připraven a K obraně míru, vzduchovkové soutěže Putovní samopal osvobození, Pohár VŘSR, Pohár rady obrany ONV, Pohár OV Svazarmu, postupové přebory Velká cena Křenovic a Cena Rostexu.⁷ K získávání nových členů sloužily branné dny, náborové soutěže jako Zlatá jízdenka či soutěže konané ke Dnu Československé lidové armády.⁸

Mezi nejaktivnější a nejúspěšnější střelecké kluby patřily z řad dospělých členů ZO Vyškov 1 se svým družstvem pistolářů, ZO Křenovice s družstvem puškařů a malorážkařů, z řad mládeže vzduchovkáři ze ZO Olšany a ZO Bohdalice.⁹

Motorismus

Tato velmi populární odbornost se se svým počtem členů v okrese řadila na druhé místo za sportovní střelbu. Masového měřítko se motorismus dočkal v 80. letech, kdy členská základna po celé desetiletí s mírným nárůstem přesahovala 2000 členů.¹⁰

4 Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž.

7 Rostex, vyškovský závod specializovaný na výrobu nůžek.

8 SOkA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

9 Tamtéž.

10 Výrazný nárůst potvrzuje výkaz pro rok 1975, viz tabulka výše, kdy bylo na Vyškovsku necelých 900 svazarmovských motoristů. Tamtéž.

V okrese působilo velké množství ZO se zaměřením na motorismus – mezi sportovně a pořadatelsky neaktivnější patřily organizace v Bučovicích, Čechyni, Drnovicích, Ivanovicích na Hané, Lysovicích,¹¹ Otnicích, Pustiměři, Rousínově, Slavkově u Brna a Vyškově (ZO Vyškov I a ZO Vyškov III). Motorismus byl u některých organizací přístupný i mládeži do 14 let, pro kterou byly určeny disciplíny cyklotriál a bikros.

Škála činností se dělila do čtyř hlavních oblastí: motoristický sport, mototuristika, dopravní výchova a technické služby. Motoristický sport a mototuristika představovaly těžiště této odbornosti. Mezi pravidelné akce s politicko-výchovným aspektem¹² patřily automobilové orientační okresní přebory Rodným krajem K. Gottwalda (konané k výročí Velké říjnové socialistické revoluce) a Jízda přátelství, Švábenický trojúhelník, Slavkovský okruh a Rallye Haná.¹³ Tradiční byly i motokrosové závody v Drnovicích a především v Bučovicích. Závody sajdkárkrosu konané i na mezinárodní úrovni na slavné, dnes neexistující terénní trati v bučovickém Hájků se těšily velké oblibě veřejnosti.¹⁴ V oblasti dopravní výchovy se okresní rada motorismu snažila působit různými prostředky na veřejnost. Ve spolupráci s jednotlivými ZO a národními výbory se angažovala v poučování řidičů motorových vozidel a pořádání akcí jako Motorista roku, Škola smyku či Mladý cyklista.¹⁵

Veřejnost mohla využívat technických služeb ve svazarmovských svépomocných dílnách. Technické prohlídky vozů probíhaly ve spolupráci s dopravním inspektorátem a ČSP nebo i formou tzv. „T“ testů. Tato oblast se však potýkala se značnými nedostatky, které pramenily z velmi nedostatečného materiálně technického zabezpečení. V okrese se na konci 80. let nacházely pouhé čtyři svépomocné dílny (ve Vyškově při ZO Vyškov 3, v Ivanovicích na Hané, Bučovicích a v Čechyni) a několik mycích a montážních ramp.¹⁶

Významnou činnost představovala v rámci předvojenského výcviku příprava brančů – řidičů pro potřeby armády. Instruktory z řad motoristů zajišťoval OV Svazarmu.

Masově branné sporty

MBS zastávaly třetí místo v množství členů, jejichž počet dosáhl taktéž v 80. letech svého vrcholu – ke konci dekády dosahoval necelých 1 000 členů.¹⁷ Drtivou převahu členské základny tvořila mládež, z čehož plynula spolupráce s ODPM Vyškov a okresním výborem Socialistického svazu mládeže.

11 Lysovičtí závodníci se v 70. letech pravidelně umisťovali na předních místech v republikových přeborech. Tamtéž.

12 Součástí takových akcí býval zpravidla ideologicky orientovaný proslav z řad pozvaných funkcionářů.

13 SOKA Vyškov, fond Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

14 Počet diváků dosahoval až přes 10 000, viz Esa sajdkárkrosu přilákala do bučovic deset tisíc fanoušků. Dostupné online: <<http://brnensky.denik.cz/serialy/esa-sajdkarkrosu-prilakala-do-bucovic-deset-tisic-fanousku-20120911.html>>, [25. 10. 2012].

15 SOKA Vyškov, fond Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

16 Tamtéž.

17 Tamtéž.

Hlavní sportovní aktivity tvořily soutěže a akce zaměřené na střelbu ze vzduchovek, orientační běhy a v zimním období na biatlon. Převážná většina přeborů a závodů byla určena pro základní a střední školy s odbornými učilišti. Dlouholeté tradiční akce představovaly Sokolovské a Dukelské závody branné zdatnosti, na které pak navazoval okresní přebor. Další pravidelnou akcí byla okresní liga mládeže. Mezi neaktivnější organizátory patřila ZO Vyškov 10 - Tyršova, ve které se angažovali převážně příslušníci Vysoké vojenské školy pozemního vojska ve Vyškově (VVŠ Vyškov).¹⁸

MBS byly z hlediska materiálního zabezpečení nejméně nákladné, poněvadž to spočívalo především v obstarávání vzduchovek a munice. Ke sportovním aktivitám navíc nebyly potřeba klubovny, ve kterých by se členové scházeli, či jiné speciální technické zařízení. Kvůli velkému počtu zapojené mládeže představoval hlavní těžkost neustálý nedostatek kvalifikovaných trenérů, rozhodčích a cvičitelů, jejichž zajišťování záviselo na okresní radě MBS.

Z okresních organizací byly v 80. letech neaktivnější ZO Tučapy, Olšany, Drnovice a ze škol Zvláštní odborné učiliště Račice a ZŠ Tyršova.¹⁹ U ostatních organizací se tento druh sportu potýkal s nezájmem. OV Svazarmu je proto pobízelo k aktivitě, což se v lepších případech promítlo v uspořádání jednorázové soutěže. Ke konci 80. let zvažoval okresní výbor kvůli tomuto jevu finančně zvýhodňovat organizace rozvíjející MBS.²⁰

Letectví a parašutismus

V okrese Vyškov byl zastoupen zájem o letectví Aeroklubem Vyškov, který působil pod hlavičkou ZO Vyškov 4. Jednalo se o jedinou organizaci s příslušnými technickými a materiálními podmínkami pro zajištění této specifické činnosti, jež se pro svou náročnost nikdy nestala masovou svazarmovskou odborností. Největšího počtu členů klub dosáhl v roce 1983, kdy jej tvořilo 380 osob.²¹ Od tohoto roku se členská základna výrazně snižovala.

Činnost klubu byla neodmyslitelně spjatá s letištěm na vyškovské Kozí horce, jehož budování společně s místními kasárnami započalo roku 1936 z popudu tehdejší vojenské správy.²² Letiště sloužilo především pro armádní účely nedalekého Vojenského výcvikového prostoru Dědice. Během 2. světové války byly kasárny i výcvikový prostor s letištěm obsazeny německou armádou, která jej sice během války rozšířila a velmi aktivně využívala,²³ ale před příchodem Rudé armády se rozhodla

18 Tamtéž.

19 SOkA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 3, kart. 3.

20 Tamtéž.

21 SOkA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

22 Aeroklub Vyškov. Dostupné online: <<http://www.aeroklubvyskov.cz/aeroklub.php>>, [28. 11. 2012].

23 Při Německé vyšší a nižší praporčické škole tankových vojsk, která byla zřízena při vyškovských kasárnách, probíhal např. výcvik divizí pro útok na Stalingrad. Viz VVP Dědice. Dostupné online: <<http://www.vvpdedice.net>> [30. 11. 2012].

celý areál raději zničit než jej přenechat nepřátelské straně.²⁴

Po válce se rozhodla skupina místních nadšenců se zájmem o letectví založit Aeroklub Vyškov, který nechala registrovat v červnu 1946 jako samostatnou organizaci v rámci Moravskoslezského Aeroklubu.²⁵ Díky tomuto kolektivu a s přispěním veřejnosti probíhalo postupné obnovování letiště až do roku 1948, kdy musely být stavební práce zastaveny, poněvadž místní podnikatelé, kteří stavbu financovali, přišli po únorovém převratu o svůj majetek.²⁶ Započatá výstavba hangáru, garáže a kanceláře klubu se tak protáhla o několik let.

S nástupem komunistického režimu skončilo samostatné fungování klubu, který byl včleněn do Dobrovolného svazu lidového letectví, ten byl následně v roce 1952 transformován do Svazarmu. Klub se orientoval na létání s bezmotorovými letadly, ale na letišti občasně figurovaly i proudové letouny jako Mig 15, IL 28 či dvoumotorový dopravní Av 14.

Roku 1972 přišel Hanácký aeroklub Olomouc o své působiště na letišti v Olomouci-Neředíně, poněvadž jej zabrala sovětská okupační armáda, proto mu bylo umožněno přemístění na vyškovské letiště.²⁷ Aktivity dvou aeroklubů na společném místě však vedly ke sporům, které vyřešilo v roce 1976 sloučení obou organizací. V tomto období se rozvíjelo motorové létání a parašutismus.

Chod klubu byl výrazně zkomplikován v druhé polovině 80. let. Na pozemky letiště totiž zasahovala výstavba dálničního úseku mezi Vyškovem a Olomoucí. Travnatá letištní dráha musela být proto zkrácena a posunuta. Kvůli bezprostřední blízkosti dálnice však musela být přerušena činnost parašutistů.²⁸ Od roku 1987 působil na letišti klub leteckých modelářů.

Činnost aeroklubu byla v rámci Svazarmu řízena po odborné stránce krajským aeroklubem. Záležitosti organizační, hospodářské a kádrové řídila výše zmiňovaná ZO Vyškov 4, pod kterou aeroklub spadal. V době normalizace působili na letišti tři stálí zaměstnanci: náčelník, mechanik a instruktor pro parašutismus, jenž se s pomocí výsadkářů podílel na přípravě branců.

Po zániku Svazarmu v roce 1992 obnovil aeroklub samostatnou činnost jako nezávislé občanské sdružení Aeroklub Vyškov, které pod záštitou vytvořeného Aeroklubu České republiky přetrvalo do současnosti.²⁹

24 Velitelství výcviku – Vojenská akademie. Historie vojenského výcvikového prostoru Březina. Konec 2. světové války ve VVP Dědice. Dostupné online: <http://www.vavyskov.cz/sites/default/files/attachments/node-647/2_valka_d.pdf>, [30. 11. 2012].

25 Aeroklub Vyškov. Dostupné online: <<http://www.aeroklubvyskov.cz/aeroklub.php>>, [28. 11. 2012].

26 Tamtéž.

27 Hanácký aeroklub Olomouc. Stručná historie Hanáckého aeroklubu Olomouc. Dostupné online: <<http://www.hao.cz/historie/index.html>>, [28. 11. 2012].

28 Aeroklub Vyškov. Dostupné online: <<http://www.aeroklubvyskov.cz/aeroklub.php>>, [28. 11. 2012].

29 Tamtéž.

Radioamatérství

Zájem o radistiku byl v okrese Vyškov zastoupen několika desítkami členů, jejichž počet v průběhu druhé poloviny období normalizace různě kolísal mezi cca 65 až 100 členy, viz přehled výše. Výrazná většina svazarmovských radioamatérů se taktéž rekrutovala z řad mládeže. Radiokluby se ustanovily při ZO v Bučovicích, Bošovicích, Hruškách, Letonicích a při ZO Vyškov 1.³⁰ Vyškovská organizace navázala spolupráci s místním ODPM Vyškov zřízením radistického kroužku. Ten byl však v roce 1988 pro nedostatek zájemců zrušen. Bučovičtí radisté spolupracovali s místním podnikem Agrostav, který jim poskytl místnosti pro své aktivity.

Zájmové aktivity se orientovaly na konání radiových orientačních běhů a na konstruktérskou činnost. Kromě vlastní propagační prezentace na pionýrských táborech se též radisté účastnili různých přeborů, jakým byl např. moderní víceboj telegrafistů. Významnou doménu představovala výpomoc armádě formou výcviku budoucích vojáků-radistů. Cvičitelské kádry zajišťovala okresní rada radioamatérů.

Elektroakustika a videotechnika

Regionální počátky organizovaného zájmu o elektroniku sahají do roku 1972, kdy byl ve Vyškově ustanoven první hifiklub.³¹ Většího rozvoje se tento obor dočkal od 2. poloviny 70. let, kdy se počet členů zněkolikanásobil a postupně narůstal až do konce 80. let (přes 350 osob). I zde tvořila mládež významnou část členské základny. Z takto zaměřených organizací lze jmenovat ZO Letonice, Pustiměř, Vyškov 1 a především ZO Vyškov 7, který se svou dlouholetou aktivitou stál výrazně v popředí.³² Dále při ODPM Vyškov působil hifikroužek a při vyškovském gymnáziu videokroužek.

Jednotlivé okruhy aktivit tvořily elektroakustika, videotechnika, výpočetní technologie nebo i vlastní hudební tvorba.³³ Technické znalosti a dovednosti členů se společensky zužitkovávaly při ozvučování veřejných událostí a oslav (prvomájové průvody, okresní spartakiády, Mírové podzimní slavnosti, konference organizované Národní frontou, výroční akce, soutěže ad.) a zpracovávání filmových pořadů z těchto událostí. Vytváření audiovizuálních pořadů pro výuku na školách či školení pracovních podniků nebylo nikdy plně realizováno. Nenaplněno zůstalo i úsilí o vysílání vyškovského městského rozhlasu.

Centrem činnosti se stal okresní kabinet elektroniky, který vybudovala ZO Vyškov 7 a který sídlil v Husově ulici ve Vyškově. Slavnostní otevření proběhlo v roce 1985 za účasti ministra zahraničních věcí Bohuslava Chňouпка, vedoucího tajemníka krajského výboru KSČ Vladimíra Hermana a brněnského generálního konzula

30 SOKA Vyškov, fond Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 7, kart. 8.

31 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

32 Tamtéž.

33 Při ZO Vyškov 1 vznikla hudební skupina Krokus. SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 1, kart. 7.

SSSR Borise Mozduchova.³⁴ Zmiňovaná ZO Vyškov 7 se také v roce 1986 stala ve spolupráci s VVŠ Vyškov pořadatelem celostátního finále v programování na mikropočítačích a kalkulátorech.³⁵

Materiálně technická základna byla v této oblasti též vyhodnocována jako nedostačující. Zajišťování kvalitních přístrojů jako měřící technika, zesilovače, reproduktory, počítače či videopřehrávače bylo prostřednictvím okresní rady elektroakustiky a videotechniky velmi komplikované a zdlouhavé. Jako příklad lze uvést žádost hifistů ze ZO Vyškov 7 o obstarání videomagnetofonu pro své aktivity. Mezi podáním žádosti v roce 1978 a přijetím dotyčného videomagnetofonu uběhlo přes pět let.³⁶

Modelářství

Modelářství představovalo volnočasovou aktivitu, u kterou projevovala zájem především mládež – ta tvořila největší členskou část. Počet modelářů v okrese také výrazně narůstal v 2. polovině 70. let. V posledních letech existence Svazarmu evidoval OV přes 400 členů, viz tabulka výše. Činnost modelářů se dělila celkem na šest odvětví, avšak v okrese Vyškov byly zajišťovány čtyři, mezi něž patřilo letecké, lodní, raketové a plastické modelářství.

Na Vyškovsku se modelářství věnovaly ZO Svazarmu Vyškov 1 a 3, Střední odborné učiliště Zbrojovka Vyškov, Bučovice, Podivice, Pustiměř a Rousínov.³⁷ Mezi neaktivnější kluby v okrese patřily Bučovice, Rousínov a Zbrojovka n. p., které se řadily mezi nejúspěšnější v Československu.

Klub lodních modelářů Bučovice pracoval již od svého vzniku v roce 1974 především s mládeží školního věku a zabýval se stavbou a soutěžení v kategorii volně plovoucích modelů poháněných elektromotorem volné konstrukce. Ročně pořádal klub až 8 soutěží, a to přeborových či veřejných. Od roku 1978 získával každoročně titul mistra republiky v některé ze čtyř kategorií z řad žáků a juniorů.³⁸ Existence klubu trvá do současnosti.

Velmi úspěšný klub leteckých modelářů v Rousínově vznikl již po 2. světové válce, kdy byl založen místní letecký kroužek, při kterém pracoval i leteckomodelářský odbor. Klub se věnoval do 70. let bezmotorovým modelům, s nimiž členové do roku 1965 čtyřikrát získali titul mistra ČSSR, třikrát 2. místo a jedenkrát 3. místo v kategorii seniorů; Karel Osolsobě se v kategorii juniorů stal dvakrát mistrem ČSSR. Členové Jiří Komůrka a B. Votýpka se v roce 1968 stali též republikovými mistry v kategorii týmových upoutaných modelů a do roku 1975, kdy odešli z reprezenta-

34 Tamtéž.

35 Tamtéž.

36 Tamtéž.

37 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 3, kart. 2.

38 Tamtéž.

ce, se také účastnili šestkrát mistrovství světa, třikrát mistrovství Evropy.³⁹ Od 70. let zaměřil klub svoji činnost na magnetem řízené svahové modely, v nichž opět dosáhl velkých úspěchů. Mistrem republiky se stal dvakrát Jiří Nohel, který rovněž získal jako člen reprezentačního družstva titul mistra Evropy v roce 1979. Tentýž titul vybojoval v roce 1981 František Barták. Do výčtu nejúspěšnějších členů patří též Otakar Nohel, který se umístil v roce 1982 na 1. místě v republice v kategorii juniorů.⁴⁰ V kategorii žáků byl klub taktéž úspěšný. Za zmínku stojí i klubem vytvořené rekordy v rámci republiky. Klub jich do konce 80. let vytvořil úctyhodných 22.⁴¹

V oblasti raketového modelářství vynikal klub při n. p. Zbrojovka Vyškov a obzvláště jeho člen František Brehový, úspěšný závodník a později trenér účastníků mistrovství Evropy. Mezi tradiční regionální akce patřily soutěže leteckých modelářů na rousínovském Větrníku, Pohár únorového vítězství, který organizovali vyškovští raketoví modeláři, a soutěže lodních modelářů v Bučovicích. K popularizaci modelářství a získávání nových členů sloužily ukázky na pionýrských táborech a na branných dnech.

Modelářská činnost patřila mezi finančně a materiálně nákladné svazarmovské aktivity, obzvláště lodní a letecké modelářství, která navíc nebyla výdělečná. Z toho důvodu byla závislá na financování z rozpočtu OV Svazarmu či na příspěvcích jiných organizací, jak tomu bylo např. u Klubu lodních modelářů Bučovice, který podporovaly Dům pionýrů v Bučovicích a Sdružený klub ROH.⁴² Samotní členové si museli hmotné podmínky pro svou činnost velkým dílem obstarávat sami, což obnášelo získávání nedostupného materiálu a součástek či nákup periodik typu *ABC*, *Atom* a *Modelář*. Modelářství proto obecně nikdy nepatřilo mezi masové odbornosti Svazarmu.

Sportovní potápění a branné vodáctví

Tento okruh vodních sportů se organizačně ustanovil v okrese Vyškov až počátkem 80. let a nikdy se nerozrostl do masových rozměrů.⁴³ Ve sledovaném období členská základna nepřesáhla čísla 100 a převážnou část tvořila mládež do 14 let.

Zájemci se nejprve sdružovali v jediném klubu v okrese při ZO Vyškov 3 a při ODPM Vyškov, který vedl kroužek vodní turistiky – obě organizace spolu úzce spolupracovaly. Samotné aktivity klub uskutečňoval na rybníku v Pístovicích. V krajších přeborech se umísťovala na předních místech jak posádka žáků pod vedením Gabriely Machalové, tak i posádka mužů s vedoucím B. Zedníkem.⁴⁴ Organizace se též angažovala v pořádání letních pionýrských táborů. Finanční prostředky na svou

39 Tamtéž.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

42 Tamtéž.

43 Tamtéž.

44 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 7, kart. 9.

činnost si organizace obstarávala např. sběrem jablek v JZD Bohdalice nebo sběrem starého papíru.⁴⁵

Při ZO Vyškov 3 působil i klub sportovních potápěčů (KSP), který původně vznikl z vojenského kroužku. KSP se následně roku 1987 osamostatnil jako ZO Vyškov 8.⁴⁶ Ten pro svou činnost využíval plavecké dráhy v bazénu VVŠ Vyškov a kvůli absenci cvičitele musel navázat spolupráci s KSP Krab Prostějov. Klub se též podílel na budování výcvikové základny v zatopeném lomu v Drysicích a na výstavbě bazénu ve Vyškově.

Problémy s materiálním zajištěním postihovaly i tento okruh svazarmovských aktivit. Kvůli finanční nákladnosti disponoval klub při ZO Vyškov 8 v roce 1988 pouze čtyřmi potápěčskými výstroji.⁴⁷

Kynologie

Výcvikem služebních plemen psů se původně zabývala jako specializovaná organizace pouze ZO Vyškov 2-Nosálovice, která vznikla v roce 1976.⁴⁸ Následně se v okrese ustanovilo šest kynologických klubů, a sice při ZO v Čechyni, v bučovic-kém Černčíně, Drnovicích, Otnicích a ve Slavkově u Brna.⁴⁹ Hlavní příčinou malé členské základny, jež nikdy nepřesáhla počet 200 členů, představovala vysoká pořizovací cena psa společně s náklady na jeho vydržování.

Klubové aktivity kynologů zahrnovaly závody, soutěže, zkoušky, ukázký a vystoupení na společenských událostech a výročních akcích (prvomájové slavnosti, Mezinárodní den dětí, slavnosti míru a družby v Marchanicích) nebo na pionýrských táborech. Vyškovská organizace navíc pořádala školení instruktorů a figurantů.

K větším závodům se řadily Pohár osvobození, který pořádali černčínští kynologové, a Putovní pohár n. p. Stavokonstrukce, jehož organizování zajišťovala ZO Vyškov 2. V roce 1985 se ve Vyškově uskutečnil i krajský přebor dospělých ve výkonu psů.⁵⁰ Podzimní a zimní měsíce byly vyhrazeny konání okresní ligy kynologů. V chovatelské činnosti zahrnující bonitaci či svod německých ovčáků a dalších plemen se na okresní úrovni konala minimálně jedna akce ročně. V roce 1984 ZO Vyškov 2 organizovala krajskou výstavu psů.⁵¹ Zmiňovaný klub při ZO Vyškov 2 představoval obecně neaktivnější i nejúspěšnější organizaci v okrese – její člen Jiří Sekvenc se dokonce stal v roce 1982 mistrem ČSR.⁵²

Materiální podmínky byly pro kynology taktéž nedostačující, např. ZO Drnovice a ZO Slavkov 2 scházela vlastní cvičiště. Stálou potíž představovalo obstarávání

45 Tamtéž.

46 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 7, kart. 8.

47 Tamtéž.

48 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

49 Tamtéž.

50 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 7, kart. 8.

51 Tamtéž.

52 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

krmiva pro psy. Vyškovský klub si proto pro svých téměř 90 psů obstarával krmivo z vyškovských jatek, která poskytovalo odpadní maso, a později s pomocí JZD Slušovice.⁵³ Vybavování klubů kynologickými pomůckami jako ochranné rukávy, pistole, vzduchovky a zástěny prostřednictvím okresní rady kynologie hodnotili členové jako uspokojivé.⁵⁴

Příprava branců a civilní obrana

Příprava branců k výkonu vojenské služby byla stanovena zákonem č. 73/1973 Sb. o branné výchově a podle § 13 měla sloužit „*k upevňování [...] uvědomělého aktivního vztahu k vojenské službě, aby si branci osvojili vědomosti, dovednosti a návyky branného charakteru tak, jak to vyžaduje jejich zařazení v ozbrojených silách a bojová připravenost vojsk.*“ Za tuto přípravu zodpovídal Svazarm, který ji organizoval a prováděl podle požadavků Federálního ministerstva národní obrany ve spolupráci s příslušnými orgány státní správy, ozbrojenými silami, společenskými a jinými organizacemi.

Secce branné přípravy při OV Svazarmu zabezpečovala výcvik branců ve dvouletém cyklu. Do 1. výcvikového období byli zařazeni branci, kteří ještě nebyli odvedeni k výkonu základní vojenské služby. Výcvik těchto branců probíhal v rozsahu kolem 50 výcvikových hodin a byl zaměřen na základní vojenskou přípravu. Výcvik se prováděl jedenkrát za měsíc převážně ve volných sobotách od ledna do května v roce, v němž bravec dovršil 18 let.⁵⁵ Ve 2. výcvikovém období byli branci rozděleni Okresní vojenskou správou Vyškov (OVS Vyškov) na specialisty a ostatní, kteří pokračovali ve zdokonalování znalostí základní vojenské přípravy. Výcvik probíhal v pracovní dny dvakrát až třikrát za měsíc od listopadu do června.⁵⁶ Na závěr výcviku se s branci realizovalo závěrečné soustředění v rozsahu 3 dnů např. na vyškovském letišti Aeroklubu Svazarmu.

Samotný výcvik prováděly „cvičiteléské kádry“, tj. cvičitelé a političtí pracovníci. V drtivé většině se jednalo o dobrovolné funkcionáře, které zajišťovala okresní secce branné přípravy OV Svazarmu ve spolupráci s OVS Vyškov z řad důstojníků a praporčků v záloze. V této oblasti vypomáhala i VVŠ Vyškov s pověřováním vojáků do funkcí cvičitelů. Zájem o tyto funkce byl mizivý, z čehož vyplýval stálý nedostatek cvičitelů.⁵⁷ Výcvik probíhal v souladu s plánem politicko-organizačního zabezpečení výcviku, který pro každý rok vypracovávala okresní secce branné přípravy OV Svazarmu na základě organizačně-metodické směrnice ÚV Svazarmu pro daný výcvikový rok.⁵⁸

53 Tamtéž.

54 Tamtéž.

55 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 4, kart. 5.

56 Tamtéž.

57 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

58 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 4, kart. 5.

V okrese Vyškov byli cvičeni následující branci specialisté: řidiči, pátrači-kresličí, výsadkáři a spojaři provozního a technického směru. Střediska pro výcvik brančů v okrese se nacházela ve Vyškově, Slavkově u Brna, Bučovicích, Rousínově, Ivanovicích na Hané, Drnovicích, Bohdalicích, Brankovicích, Křenovicích, Otnici a Pustiměři.⁵⁹ Výcvik specialistů probíhal ve střediscích ve Vyškově (řidiči, pátrači-kresličí, výsadkáři, spojaři), Slavkově u Brna (řidiči) a v Bučovicích (řidiči). Výcvik řidičů, který prováděli učitelé autoškoly Svazarmu, umožňoval dotyčným absolventům mimo jiné získat řidičský průkaz skupiny C, čehož branci hojně využívali. Výcviková střediska v obcích sídlila převážně při tamních národních výběrech.

Základní výcvik zajišťovaly též střední školy a učiliště, které v rámci branné výchovy připravovaly své studenty a učně pro výkon základní vojenské služby. Jednalo se o školy Gymnázium Vyškov, Gymnázium Bučovice, SOU Slavkov u Brna, SOU Praga v Rousínově a SOU Zbrojovka ve Vyškově.⁶⁰ Na školách vykonávali funkci cvičitelů učitelé, popř. vychovatelé, kteří zpravidla působili jako důstojníci či praporčíci v záloze. Ve Vyškově sloužila pro teoretickou část přípravy budova OV Svazarmu, v Rousínově samostatná učebna a v Pustiměři tamní klubovna ZO Svazarmu.

Přípravu československého obyvatelstva na potenciální hrozbu válečného konfliktu a použití zbraní hromadného ničení, přírodních katastrof a průmyslových havárií měla částečně na starosti sekce civilní obrany (CO) při okresním výboru Svazarmu. Ta se na této přípravě podílela získáváním a školením stálých cvičitelů, kteří v oblasti CO zajišťovali instruktáž vybraným zaměstnancům závodů, zemědělských podniků, družstev a národních výborů. Dále prováděla výcvik velitelů nevojenských jednotek, kteří působili při závodech a podnicích pro mimořádné situace, a přípravu speciálních jednotek průmyslových objektů a svépomocných útvarů obcí. Největší podíl na školení cvičitelů měla střediska ve Vyškově a v Bučovicích.⁶¹ Sekce CO provozovala konzultační středisko v budově OV Svazarmu, které mělo sloužit jako metodická poradna.⁶² Pro vyjmenované aktivity úzce spolupracovala sekce CO se štábem CO ONV, Svazem požární ochrany, Československým červeným křížem a Socialistickou akademií.⁶³

Okresní výbor Svazarmu Vyškov

Dne 16. listopadu 1952 se uskutečnila ustavující konference okresního výboru Svazarmu, na níž byli poprvé zvoleni členové výboru.⁶⁴ Okresní konference Svazarmu se konaly jednou za funkční období a probíhala na nich volba kádrově

59 Tamtéž.

60 Tamtéž.

61 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

62 Tamtéž.

63 Tamtéž.

64 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inventář, s. 2.

prověřených členů OV, rad odborností, sekcí a okresní kontrolní a revizní komise Svazarmu. V časovém rozmezí, na které je tato práce zaměřena, se dotyčné konference uskutečnily 29. dubna 1978, v prosinci 1980, 16. dubna 1983, 7. prosince 1985 a 21. května 1988.⁶⁵ V uvedených volebních obdobích se OV Svazarmu skládal z 35 členů.⁶⁶ OV Svazarmu sídlil nejprve na vyškovské radnici, po vybudování vlastní budovy v roce 1964 se přesídlil na adresu Hraničky 15 ve Vyškově.⁶⁷

OV představoval řídicí a kontrolní orgán pro jednotlivé základní organizace, zároveň zajišťoval jejich financování a materiální podporu prostřednictvím přidělování státních dotací, které se vázalo k úzké spolupráci s plánovacím odborem okresního národního výboru.⁶⁸ V čele stál předseda společně s několika místopředsedy. Při výboru působily rady pro motorismus, střelectví, masově branné sporty, letectví a parašutismus, modelářství, elektroakustiku a videotechniku, radioamatérství, kynologii, potápění a branné vodáctví, sekce branné přípravy a civilní obrany, politicko-výchovná komise a okresní kontrolní komise.

Hlavní okruhy činností výboru tvořilo:

- zajišťování předvojenského výcviku branců,
- rozvíjení branně-zájmových, branně-technických a branně-sportovních činností,
- podílení se na zabezpečování civilní obrany,
- přerozdělování státních finančních prostředků.⁶⁹

Zánik okresní organizace Svazarmu

Sametová revoluce znamenala pro Svazarm coby politicko-výchovnou organizaci komunistického režimu ukončení činnosti. Při sčítání členské základny z konce roku 1989 byl zaznamenán prudký pokles. Na počátku dotyčného roku bylo evidováno 6 292 členů, na konci roku již 4 925 členů.⁷⁰ Základní organizace a kluby, které již nechtěly nadále pokračovat ve své činnosti, byly okresním výborem oficiálně zrušeny. Finanční, materiální prostředky a vybavení ZO získané od OV Svazarmu pak měly být výboru postupně navráceny. Rušení jednotlivých ZO probíhalo od konce roku 1989 po rok 1991.⁷¹

Jak však vyplývá z protokolů o zrušení jednotlivých ZO, některé organizace své činnosti už dávno zanechaly a jejich existence byla čistě formální. Nejčastěji se tak

65 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

66 Tamtéž.

Tamtéž.

67 Tamtéž.

68 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inventář, s. 2.

69 Z rozpočtu OV se vynaložilo nejvíce peněz na výcvik branců, poté na zájmovou činnost a nejmenší podíl náležel CO.

70 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 4, kart. 7.

71 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 9, kart. 10.

dělo u organizací ve vesnicích s malým počtem obyvatel, převážně odlehlých od měst. Nejvýstřednějším příkladem představovala ZO Studnice, která podle vlastního vyjádření nevyvíjela žádnou činnost už od roku 1979.⁷² K dalším organizacím, které po mnoho let existovaly pouze administrativně, patřily ZO Brankovice, Dražovice, Drysice, Hlubočany, Krásensko, Kobeřice, Kojátky, Křižanovice, Kučerov, Lhota, Lovčičky, Milonice, Mouřínov, Nemočovice, Odrůvky, Podivice, Radslavice, Rostěnice, Ruprechtov, Rychtářov a další.⁷³ Tyto ZO byly nečinné průměrně okolo 5 let. Dalším typem byly ZO, které vznikly pro jednorázové účely, jak tomu bylo třeba u ZO Vyškov 15 při místním gymnáziu a u ZO Vyškov 13 při střední zemědělské škole. Důvodem pro založení byl nácvik vystoupení na VI. československé spartakiádě v roce 1985.⁷⁴ Ke zrušení přistoupily též ZO, které sice aktivní byly, ale již neprojevíly zájem ve své činnosti nadále pokračovat. Sem lze zařadit ZO Nemojany, ZŠ Bučovice, Křečkovice, Tučapy, Šaratice a ZO při učilištích v Račicích a Rousínově.⁷⁵ Příčiny masového opuštění Svazarmu spočívaly v nedostatku financí, potřebného materiálního vybavení a zázemí pro činnost v dané odbornosti a v touze po nezávislosti.

K celostátnímu zrušení Svazarmu a nahrazení nástupnickou organizací Sdružení technických sportů a činností došlo na mimořádném celostátním sjezdu, který se konal 24. března 1990 ve Zlíně.⁷⁶ Pracovníci zrušeného OV Svazarmu následně vytvořili delimitační komisi, která inventarizovala veškerý majetek a měla zajistit finanční a materiální vyrovnání se zrušenými ZO. Zároveň měla být zabezpečena archivace písemností výboru podle směrnice ÚV Svazarmu pro vedení písemností a skartačního řádu Svazarmu, aby tak k 30. listopadu 1990 mohl sekretariát bývalého výboru ukončit činnost.⁷⁷

72 Tamtéž.

73 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 2, kart. 1.

74 Tamtéž.

75 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 9, kart. 10.

76 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inventář, s. 2.

77 SOKA Vyškov, Svazarm – OV Vyškov, inv. č. 16, kart. 11.

Der Svazarm-Verband und seine Tätigkeit im Bezirk Vyškov in den 1970er und 1980er

Der Verband für die Zusammenarbeit mit der Armee (Svazarm) war eine eigenartige Organisation kommunistischen Typs. Sie hat einen Teil der Forderungen der Tschechoslowakischen Volksarmee gewährleistet und Freizeitaktivitäten vermittelt, die nur in ihrem Rahmen als eine organisierte Tätigkeit betrieben werden durften.

Am Beispiel der Bezirksorganisation in der Region von Vyškov in den 1970er und 1980er Jahren wurden konkrete Aktivitätsbereiche dargestellt, denen sich die Mitglieder widmen konnten, sowie die Vorbereitung der Wehrpflichtigen auf den Militärdienst und die Agenda des Zivilschutzes. Die Aufmerksamkeit richtet sich auch auf die Entwicklung der Mitgliederbasis, die in den 1980er Jahren massenhaft wurde. Gleichzeitig wurde aber auch auf eine häufige Erscheinung der formellen, nicht aktiven Mitgliedschaft hingewiesen.

Es wurden verschiedene spezifische Bereiche beschrieben – die Bindungen zum Svazarm-Bezirksausschuss in Vyškov, die materielle Sicherung der Tätigkeit, die in fast allen Bereichen unzureichend war, die Zusammenarbeit mit Behörden und weiteren Organisationen, Beispiele für das politisch-erzieherische Übergreifen der Aktivitäten.

Aus der Beschreibung der Bezirksorganisation folgt unter anderem, dass viele Aktivitäten, die im Rahmen des Svazarm-Verbands betrieben wurden, keinen militärischen Charakter hatten. Dies gilt unter anderem für Aktivitäten im Bereich des Modellbaus sowie der Elektroakustik und Videotechnik. Ein prägendes Merkmal in der erforschten Zeitperiode war, dass der Svazarm-Verband auf die Schuljugend zielte, für die ein reiches Angebot an Freizeitaktivitäten bestimmt war.

Abschließend lässt sich feststellen, dass im Svazarm-Verband vor allem Interessierte an den genannten Freizeitaktivitäten vereinigt waren. Die Tätigkeit im Svazarm-Verband war im kommunistischen Regime eine der wenigen legalen Formen einer kollektiven Tätigkeit im Bereich dieser Freizeitbeschäftigungen. Ein Teil der Mitglieder begrüßte daher die Auflösung des Svazarm-Verbands als eine Gelegenheit, ihre Hobbytätigkeit weiterhin eigenständig betreiben zu können.

Svazarm and its activity in the Vyškov district in 1970s and 1980s

The Union for Collaboration with the Army (Svaz pro spolupráci s armádou – Svazarm) represented a specific organisation of the Communist type that provided for the Czechoslovak People's Army some of its requirements and acted as a mediator for a range of leisure time activities that could be carried out in an organised form only under the patronage of the Svazarm.

Given the example of the district organisation in Vyškov during the 1970s and 1980s, actual leisure time activities are presented that the Svazarm members could devote themselves to, as well as the preparation of recruits for the compulsory military service and civil protection agenda. The attention was paid to the development of the union membership that grew into a mass scale in the 1980s, however, at the same

time, a frequent phenomenon of the formal, inactive membership was pointed out. Specific fields are outlined – such as relation to the district committee of Svazarm in Vyškov, material provision for the union activities that was inadequate in all fields, the collaboration with authorities and other social organisations, and examples for political education aspect of activities.

The description of this district organisation agenda shows that a number of Svazarm activities had no military character, as this was the case with modelling, electroacustics and video making. An important characteristic during this period was the focus on the school youth, since many groups were intended for them.

In conclusion, it can be said that Svazarm united mostly people interested in the specific activities, as, within the Svazarm organisation, it was one of few legal form of collective fostering of such hobbies. A part of membership, therefore, received the Svazarm dissolution as an opportunity for an independent activity.